

Anarchismus a anarchosyndikalismus

Rudolf Rocker

Rudolf Rocker
Anarchismus a anarchosyndikalismus
1949

vydalo nakladatelství APress v edici Texty, původní vydání ČSAF.
Archivováno:
web.archive.org/web/20071025155854/http://www.csaf.cz/knihy.php

anarchistickaknihovna.org

1949

Obsah

I		3
Úvodem		3
II		10
Ideologie anarchismu		10
Dějiny anarchistické filozofie od Lao-Tse až po Kropotkina		18
III		25
Počátky anarchosyndikalismu		25
Socialismus a anarchosyndikalismus ve Francii		27
Role odborů: Anarchosyndikalistický pohled		30
Boje v Německu a ve Španělsku		33
Politický boj: Anarchosyndikalistický pohled		34
Anarchosyndikalismus po první světové válce		37

I

Úvodem

Brožurka, kterou jste právě otevřeli, nepatří mezi ideologická díla obsáhle nastiňující podobu budoucí společnosti nebo dokonce poskytující nějaké detailní recepty, jak k této společnosti dospět. Naopak, autor v textu zpochybňuje možnost nějakého jediného možného a konečného řešení všech společenských problémů a rozporů a odmítá tak nálepku nereálných utopistů, která byla nezřídka anarchistům dávána. Anarchismus vidí právě naopak ve snaze neustále zlepšovat společnost a blížit se cílovému stavu, a to prostřednictvím různých aktivit, včetně revoluce, která pro něj ovšem není apokalypsou předcházející komunistickému ráji na Zemi, ale jedním z prostředků permanentní společenské přeměny, stejně jako dalšími z těchto prostředků mohou být jednotlivé ekonomické modely umožňující větší svobodu než stávající kapitalistický systém (v Rockerově i v naší době). Proto také Rocker popisuje spíše základní principy anarchismu a jejich vývoj, aby pak přešel k popisu postojů a metod jednoho konkrétního proudu anarchismu, tedy anarchistického odborářství (anarchosyndikalismu), kterému se podařilo přiblížit anarchistické myšlenky a metody práce pracujícím, bojujícím za své osvobození, a vytvořit statistické odbory.

Velká část (zejména druhá polovina) práce je již příliš konkrétní a často už tak zcela nekoresponduje se současnou situací. Také autorovo časté používání pojmů jako „socialismus“ nebo „komunismus“ či „hnutí pracujících“ může vyvolat úšklebek na tváři člověka, který toto pojmy zná jen v té podobě, v jaké byly neustále papouškovány za minulého totalitního režimu, který z nich učinil svou ospravedlňující hantýrku, čímž ovšem zcela vyprázdnil jejich obsah. Původní smysl těchto pojmů byl totiž zcela opačný - hnutí pracujících lidí bylo opozičním a v mnoha svých obdobích dokonce revolučním hnutím, bojujícím za důstojnou existenci milionů lidí, jejichž vykořisťování a politický útlak byly nutnými předpo-

klady nespravedlivého kapitalistického řádu. Socialismus a komunismus pak byla pro toto hnutí možná ekonomická a společenská uspořádání, která by byla svobodnější a spravedlivější než kapitalistický systém. Toto hnutí bylo nesené emancipační snahou, která byla již předtím patrná na různých lidových hnutích, vznikajících už od starověku (ovšem většinou nemajících krátké trvání), toto hnutí bylo ovšem ojedinelé délkou a kontinuitou svého trvání a také tím, že ve své většině nebylo názorově závislé na systému, který chtělo zbořit (což se dělo mnoha předchozím hnutím) a naopak si prošlo rozsáhlým a ojedinelým vlastním názorovým vývojem.

Přesto se i zde postupně diferencovaly tři politické směry. Zatímco první dva tvrdily, že vycházejí z tohoto hnutí a vyjadřují jeho nejvládnější tužby a názory, ve skutečnosti do něj vnesly ze starého světa, s nímž se toto hnutí chtělo rozejít, mnohé z jeho nejhorších vlastností, mezi něž na první místo patřila touha po moci. Třetí z nich, ačkoli se tak zcela nezrodil spolu s hnutím pracujících (je ovšem pravda, že právě ono napomohlo, aby se stal zřetelnější formulovanou politickou doktrínou) a mohl se hlásit k celé plejádě myslitelů a hnutí odporu z předchozí historie, s nimiž sice nesdílela stejné označení, ale zato stejný přístup ke světu - právě toto hnutí nejsnáze splývalo se skutečným hnutím pracujících a dokázalo inspirovat jeho nejradikálnější součásti. Prvními dvěma myšlenkami byla sociální demokracie a marxismus především ve své bolševické podobě, tou třetí byl anarchismus.

Bolševici i sociální demokraté nakonec své kýžené moci dosáhli - bolševikům se podařilo vnutit polovině Evropy a mnoha zemím např. v Asii totalitu a monopol své vlastní ideologie, která sama sehrála roli pouhé zástěrky moci nové vládnoucí třídy, nového vykořisťování a nové nesvobody. Různé varianty sociální demokracie vládly a stále vládnu v západní Evropě, přičemž se dopustily takové zrady na svých ideálech, že se ze strany chtějící parlamentní cestou prosadit socialismus nebo alespoň sociální spravedlnost stali těmi, kteří zavádí neoliberální politiku v trochu úhlednějším a zdánlivě přijatelnějším balení. Asi nejlépe je to vidět u nás, kde se sociální demokracie stala de facto maňáskem pravičáků a za to, že ji tito drží u moci, provádí ta neoliberální opatření, na která si netroufla ani předchozí pravičácká vláda.

Anarchisté na falešnost těchto dvou ideologií upozorňovali prakticky od počátku (anarchista Bakunin se střetl s Marxem na přelomu 60. a 70. let 19. století, k bouřlivé diferenciaci mezi anarchisty a sociálními demokraty docházelo v 80. a 90. letech 19. století). Proti jejich politickým stra-

Toto hnutí poskytlo nese velké zásluhy za neúnavnou práci svého aktivního nakladatelství v Berlíně, které vydalo velký počet hodnotných prací. Po Hitlerově nástupu k moci hnutí FAUD zmizelo ze scény. Velký počet jeho příznivců strádal v koncentračních táborech nebo musel uprchnout za hranice.

Ve Švédsku stále existuje velmi aktivní odborové hnutí, Sveriges Arbetares Centralorganisation, jediná odborářská organizace v Evropě, která přechkala reakci fašismu a německou invazi během války. Švédští anarcho-syndikalisté se podíleli na velkých bojích pracujících v jejich zemi a po mnoho let pokračovali v práci na socialistické a libertariánské osvětě.

V Holandsku se revoluční odborové hnutí soustředilo v Nationale Arbeids Secretariat; ale když tato organizace stále více přecházela pod narůstající komunistický vliv, takřka polovina jejích členů se odtrhla a vytvořila Nederlandisok Syndikalistisch Vakverbond, který vstoupil do IWMA.

Kromě těchto organizací zde byly anarchosyndikalistické propagandistické skupiny v Norsku, Polsku a Bulharsku, které byly přidruženy k IWMA. Japonská Jiyu Rengo Dantai Zenkoku Kaigi také posílila řady IWMA.

V Argentině Federacion Obrera Regional Argentina (FORA), založená roku 1891, byla po mnoho let centrem většiny velkých zápasů pracujících. Její historie je jednou z nejbouřlivějších kapitol v dějinách hnutí práce. Hnutí více než dvacet pět let vydávalo deník, La Protesta, a celkem dost týdeníků po celé zemi. Po převratu generála Uriburu byla FORA potlačována, ale přešla k podzemní aktivitě, a to samé dělala za Peróna. V květnu 1929 FORA svolala kongres všech latinskoamerických zemí do Buenos Aires. Na tomto kongresu byly kromě argentinské FORA zastoupeny: paraguayské Centro Obrero del Paraguay; bolivijské Federacion Local de la Paz, La Antorcha a Luz y Libertad; mexická Confederacion General de Trabajo; guatemalský Comité pro Accion Sindical; uruguayská Federacion Regional Uruguaya. Brazílie byla zastoupena odbory sedmi svých členských států. Konstariku reprezentovala organizace Hacia la Libertad. Na tomto kongresu vznikla Continental American Workingmen's Association, tvořící americkou pobočku IWMA. Sídlo této organizace bylo nejdříve v Buenos Aires, ale později, kvůli diktatuře, muselo být přesunuto do Uruguaye.

To byly síly, kterými v různých zemích disponoval anarchosyndikalismus před nastolením fašismu a vypuknutím druhé světové války.

Tím byl rozkol s bolševismem a jeho stoupenci dokonán. IWMA šla od té doby svou vlastní cestou, pořádala své vlastní mezinárodní kongresy, vydávala své časopisy a upravovala vztahy mezi revolučními odbory různých zemí.

Nejsilnější a nevlivnější organizací v IWMA byla španělská CNT, duše všech tvrdých bojů pracujících ve Španělsku a později páteř odporu proti fašismu a sociální reorganizace země. Před Francovým triumfem měla CNT asi dva miliony členů - průmyslových dělníků, rolníků a inteligence. Spravovala třicet šest deníků, mezi nimi Solidaridad Obrera vydávaný v Barceloně v nákladu

240 000, nejrozšířenější ze všech novin ve Španělsku, a Castilla Libre, které byly nejčtenějšími novinami v Madridu. CNT vydávala miliony knih a brožur a přispívala ke vzdělávání mas více než kterékoli jiné hnutí ve Španělsku.

V Portugalsku Confederacao General do Trabalho, založená v roce 1911, byla nejsilnější organizací pracujících v zemi a stavěla na stejných principech jako CNT ve Španělsku. Po vítězství diktatury byla CGT vytlačena z veřejné aktivity a mohla vést pouze podzemní existenci.

V Itálii pod vlivem myšlenek francouzského syndikalismu opustilo anarchosyndikalistické křídlo Confederazione del Lavoro tuto organizaci kvůli její podřízenosti socialistické straně a vytvořilo Unione Sindacale Italiana. Tato skupina byla duší dlouhého seznamu tvrdých bojů pracujících a hrála přední úlohu v událostech takzvaného rudého týdne v červnu 1914 a později při okupaci továren v Miláně a ostatních městech na severu Itálie. Pod fašistickým režimem zmizelo celé italské hnutí pracujících spolu s USI.

Ve Francii anarchosyndikalisté opustili CGTU v roce 1922, poté, co tato organizace zcela podlehla vlivu bolševiků, a vytvořili Confederation Generale du Travail Syndicaliste Revolutionnaire, která vstoupila do IWMA.

V Německu existovali dlouhou dobu před první světovou válkou tzv. lokalisté, jejichž útočištěm byla Freie Vereinigung deutscher Gewerkschaften (FVDG), založená v roce 1897. Tato organizace byla původně inspirovaná sociálně demokratickými myšlenkami, ale bojovala s centralizačními tendencemi v německém odborovém hnutí. Oživení francouzského syndikalismu mělo na FVDG velký vliv a vedlo ji k přijetí čistě anarchosyndikalistických principů. Na svém kongresu v Düsseldorfu si organizace roku 1920 změnila jméno na Freie Arbeiter-Union Deutschlands (FAUD).

nám dokázali postavit i životaschopnou alternativu v podobě radikálních odborů, skutečně hájících zájmy pracujících přímo proti jejich zaměstnavatelům a zároveň připravujících zásadnější celospolečenskou změnu, během níž by byly schopné převzít výrobu tak, aby ji měli pod kontrolou přímo pracující. Tyto odbory byly velmi úspěšné v bojích pracujících (o tom si koneckonců můžete přečíst mimo jiné právě v této brožurce), nebyly ovšem vybaveny pro politický boj proti ostatním „dělnickým“ stranám, takže se je podařilo souhrou špinavostí od těchto stran a špatných okolností pro hnutí pracujících jako celek a pro anarchistické hnutí zvláště během 20. století v mnoha zemích zlikvidovat nebo přinejmenším oslabit. Dnes, kdy se pokusy bolševiků o společenskou změnu ukázaly být pouhou obludnou fraškou, která zachovala a ještě znásobila to nejhorší ze starého systému, který chtěla zničit, a kdy sociální demokracie jasně ukazuje dnes a denně, že pro moc byla schopná zradit myšlenky, za něž původně měla bojovat (na čemž se podílí i současné odbory, zbavené radikálního či přímo anarchistického ducha a zkorumpované jistými sociálními výdobytky a hlavně častou provázaností svých předáků se sociální demokracií), se ukazují jako stále aktuálnější myšlenky teoretiků třetího směru, anarchismu, tím spíše, že anarchisté stále existují a bojují za své původní myšlenky, které byly i původními myšlenkami dřívějšího hnutí pracujících, stejně jako jsou dnes ideály nových hnutí nebo aspoň jejich radikálních součástí, např. u ekologického hnutí, antimilitaristického hnutí, hnutí nezaměstnaných nebo hnutí proti globalizovanému kapitalismu - za ideály svobody a samosprávy. Anarchistickým myslitelům sice nestály sochy na náměstích jako čelným bolševikům, ani neseděli na vyhrátých křeslech v parlamentu jako sociální demokraté i bolševici, a jejich knihy, pokud se vůbec dostaly do knihoven, tak z nich byly vesměs vyřazeny, zato se ale nezpronevěřili svým ideálům a jejich spisy pro ně neznamenaly jen rétorickou zbraň v politickém boji, ale byly pro ně skutečným vyjádřením jejich názorů, za kterými stáli i přes četné pronásledování, nepřízně osudu apod., a nezřídká za ně obětovali i svůj i život.

Autor této brožury, Rudolf Rocker¹, sice nezaplatal za své přesvědčení takto tvrdě, i tak ale zasvětil celý svůj život boji za svobodnější a spravedlivější uspořádání společnosti, boji za anarchismus, a během tohoto života čelil nejednomu protivenství.

Narodil se roku 1873 v německém Porýní do dělnické rodiny. Jeho rodiče byli sice (především z tradice) katolíky, měli ale některých ohledech liberální názory. Tragicky ovšem zemřeli když bylo Rockerovi teprve deset let, a tak byl poslán do katolického sirotčince. Učil se na knihaře a jako knihařský tovaryš strávil několik let cestami po Německu. Už v tomto mládí se stal socialistou - nejdříve vstoupil do Sociálně demokratické strany, tam se ale sblížil s názory opoziční skupiny Die Jungen (Mladí), za což byl roku 1890 ze strany vyloučen. Brzy na to se přidal k anarchistům, a tak se sice ještě roku 1891 účastní jako pozorovatel kongresu druhé, tedy sociálně-demokratické internacionály v Bruselu, ovšem již roku 1892 začíná přispívat do anarchistického tisku, což pro něj zároveň znamenalo hrozbu policejních perzekucí, před nimiž téhož roku uprchnul za hranice. Několik let strávil v Paříži, aby pak jako mnoho dalších anarchistů té doby (např. Petr Kropotkin) našel na mnoho let útočiště v Londýně.

Zde se, ač nebyl Žid, sblížil s židovskými anarchisty (navázal s nimi jisté kontakty už v Paříži)², naučil se jejich jazyku jidiš (směsice středověké němčiny, hebrejštiny a některých slovanských jazyků) a zapojil se velmi aktivně do jejich hnutí, především jako řečník a redaktor týdeníků *Dos Fraye Vort* (Svobodný svět), *Der Arbeiter Frint* (Přítel dělnictva) a také měsíčníku *Germinal*. I Rockerově neúnavné práci lze přičíst to, že židovské anarchistické hnutí velmi čile rozvíjelo a v prvních desetiletích dvacátého století bylo ještě silnější domácí anglické hnutí. Mezi židovskými anarchisty si Rocker také našel svou životní družku Milly Witcop (1877-1953). Rocker se za Federaci židovských anarchistických skupin zúčastnil Mezinárodního anarchistického kongresu v Amsterdamu v roce 1907 (ten byl jedním z nejrozsáhlejších anarchistických setkání v historii

¹ O Rockerově životě viz článek Rudolf Rocker, otištěný v *Existenci* 2, str. 45 (i když není prost jistých nepřesností - přičítá např. napsání spisku *Bankrot* ruského státního komunismu Maxu Nettlauovi, ačkoli jeho autorem byl sám Rocker) nebo životopisný článek Rudolf Rocker od Nicolase Waltera, který byl otištěn v rámci úvodu k *Anarchismu a anarchosyndikalismu* v jeho vydání u *Freedom Press* roku 1988 a dnes je dostupný na internetové stránce: <http://flag.blackened.net/rocker/life.htm>

² Text věnovaný právě jeho prvnímu setkání s židovskými anarchisty v Paříži, původně kapitola ze vzpomínkové knihy *Londýnská léta*, byl otištěn v *Existenci* 3, str. 23-24.

rezoluce. V říjnu 1921 se konala mezinárodní konference v německém Düsseldorfu a rozhodla se vyzvat k mezinárodnímu setkání v Berlíně v následujícím roce. Toto setkání se odehrálo mezi 25. prosincem 1922 a 2. lednem 1923. Byly zastoupeny následující organizace: Argentinská *Federacion Obrera Regional Argentina* s 200 000 členů; chilští *Průmysloví dělníci světa* s 20 000 členy; dánská *Union for Unionist Propaganda* s 600 členy; německá *Freie Arbeiter Union* s 120 000 členy; holandský *National Arbeids Sekretariat* s 22 500 členy, italská *Unione Sindicale Italiana* s 500 000 členy; mexická *Confederacion General de Trabajadores*, norská *Norsk Syndikalistik Federasjon* s 20 000 členy; portugalská *Confederacao General do Trabalho* s 150 000 členy; švédská *Sveriges Arbetares Centralorganisation* s 32 000 členy. Španělská *CNT* byla v té době cele zaměstnána rozsáhlým bojem proti diktatuře *Primo de Riveru* a nevyslala žádné delegáty, ale znovu potvrdila svou podporu na tajném kongresu v Zaragoze v říjnu 1923. Ve Francii vedl po válce rozkol v *CGT* k založení *CGTU*, která se už připojila k Moskvě. Ale v organizaci byla menšina, která se spojila do *Comite de Defence Unioniste Revolutionnaire*, zastupující okolo 100 000 pracujících, která se podílela na přípravách Berlínského kongresu. Z Paříže byly zastoupeny také *Federation du Batiment* s 32 000 členy a *Federation des Jeunes de la Seine*. Dva delegáti zastupovali Odborářskou menšinu ruských pracujících.

Kongres jednomyslně rozhodl o založení mezinárodní aliance všech odborových organizací pod názvem *International Workingmen's Association* (Mezinárodní dělnické sdružení). Ta přijala deklaraci zásad, která znamenala otevřené přihlášení se k anarchosyndikalismu. Druhý bod této deklarace zněl takto:

„Anarchosyndikalismus je zatvrzelým odpůrcem jakékoli podoby ekonomického a společenského monopolu, a usiluje o vytvoření svobodných společenstev a správních orgánů zemědělských a továrních dělníků na základě svobodného systému pracovních rad, zcela osvobozených od podřízenosti jakékoli vládě a stranám. Proti politice státu a politických stran navrhuje ekonomickou organizaci pracujících; proti vládě lidem staví správu věcí. Proto je jeho cílem ne dobytí politické moci, ale zrušení všech státních funkcí ve společenském životě. Domnívá se, že spolu s monopolem vlastnictví by měl zmizet také monopol nadvlády, a že všechny podoby státu, včetně diktatury proletariátu, budou vždy tvůrci nových monopolů a nových privilegií, a nikdy nástrojem osvobození.“

jich naděje na mnoho let pohřbeny. Z tohoto důvodu založili své největší naděje na ruské revoluci a viděli v ní nastolení nové éry v evropských dějinách. V roce 1919 bolševická strana, která získala v Rusku moc, vydala výzvu všem revolučním dělnickým organizacím světa a pozvala je na kongres v následujícím roce k založení nové internacionály. Komunistické strany v té době existovaly pouze v několika zemích, na druhou stranu ale byly ve Španělsku, Portugalsku, Francii, Itálii, Holandsku, Švédsku, Německu, Anglii a zemích Severní a Jižní Ameriky odborové organizace, z nichž některé měly velmi silný vliv. Lenin a jeho stoupenci měli proto velký zájem na získání těchto jednotlivých organizací pro svůj záměr. A tak se stalo, že kongresu pro založení III. internacionály v létě 1920 v Moskvě byly zastoupeny skoro všechny revoluční odbory.

Ale nepočítalo se s dojmy, které anarchosyndikalističtí delegáti v Rusku získali a které udělaly ze spolupráce s komunisty něco, co nebylo ani možné, ani žádoucí. Diktatura proletariátu se už ukazovala ve svém pravém světle. Věznice byly plné socialistů všech škol, mezi nimi mnoho anarchistů a odborářů. Ale především bylo jasné, že nová vládnoucí kasta se v žádném případě nehodí pro úkol skutečné socialistické výstavby života. Založení Třetí internacionály s diktátorským aparátem a její snaha přeměnit celé hnutí pracujících v Evropě v nástroj zahraniční politiky bolševického státu rychle ukázalo anarchosyndikalistům, že pro ně není ve Třetí internacionále místo. Z tohoto důvodu se kongres v Moskvě rozhodl založit vedle Třetí internacionály samostatnou mezinárodní alianci revolučních odborů, kde by mohly najít své místo odborové organizace všeho druhu. Odboroví delegáti s tímto návrhem souhlasili, ale komunisté požadovali, aby tato nová organizace byla podřízena Třetí internacionále, a tento požadavek byl revolučními odboráři jednomyslně odmítnut.

V prosinci 1920 se v Berlíně konala mezinárodní anarchosyndikalistická konference, aby rozhodla o vztahu k blížícímu se kongresu Internacionály rudých odborů, který byl připravován na nadcházející rok v Moskvě. Konference odsouhlasila sedm bodů, na jejichž přijetí učinili závislým svůj vstup Rudých odborů. Z těchto sedmi bodů byla důležitá úplná nezávislost hnutí na všech politických stranách a trvání na stanovisku, že socialistická přestavba společnosti může být provedena pouze ekonomickými organizacemi samotných vyrábějících tříd. Na kongresu v Moskvě následujícího roku byly odborové organizace v menšině. Ústřední aliance ruských odborů ovládala celou situaci a prosadila všechny své

a zúčastnili se jej i čeští anarchosyndikalisté), kde se také stal členem zde založeného Mezinárodního anarchistického byra. Tento kongres se nesl především ve znamení diskusí o anarchistickém odborářství, anarchosyndikalismu - právě tuto praktickou orientaci hnutí pak Rocker podporoval i mezi svými souputníky v Londýně a zůstal jí věren prakticky až do smrti.

Zlomem pro Rockera a i celé židovské anarchistické hnutí bylo vypuknutí první světové války. Stejně jako drtivá většina anarchistů i mnoha socialistů se Rocker stavěl proti válce jako takové a proti oběma válčícím stranám, které v ní bojovaly. Byl internován jako „nepřátelský cizinec“ a to až roku 1918, kdy je v rámci výměny vězňů deportován do neutrálního Nizozemí. Válka ale znamenala i represe proti anglickým židovským anarchistům, s nimiž Rocker pracoval, mj. se jednalo o zastavení jejich týdeníku a uzavření jejich společenského klubu. Z toho se už toto hnutí bohužel nevzpamatovalo.

Sám Rocker se krátce po deportaci vrátil do končící válkou zničeného Německa. Chce se zapojit do nastávající revoluce, kontaktuje se s německými anarchistickými odbory - narozdíl od mnoha anarchistů a dalších levicových povstalců, kteří se stali oběťmi kontrarevoluce, je ale ještě před začátkem revoluce vyřadí z revoluční činnosti nemoc, trvající až do března 1919. Po svém uzdravení se ale intenzivně zapojil do činnosti ve Freie Vereinigung Deutscher Gewerkschaften (Volné sdružení německých odborů), byl iniciátorem založení Freie Arbeiter Union Deutschlands (Svobodný svaz dělníků Německa) a byl redaktorem jejich novin Der Syndikalist. Za své články do tohoto listu byl dokonce nakrátko uvězněn. Nepíše ale pouze aktuální texty pro účely časopisu, ale též knihy o některých osobnostech anarchistického hnutí - např. o sociálním demokratovi, který se později se „svou“ stranou rozešel a stal se jedním z představitelů anarchistického terorismu a otcem koncepce „propagandy činem“ Johannu Mostovi. Byl ale také autorem první rozsáhlejší anarchistické analýzy bolševické revoluce v Rusku, vydané už roku 1921 pod názvem Bankrot ruského státního komunismu. Rocker ovšem nevystupoval proti bolševismu a jeho vlivu na velkou část anarchistů v prvních letech po ruské revoluci pouze v teorii, vystoupil i velmi rozhodně v praxi proti jejich snaze získat do svého područí evropské hnutí pracujících v rámci Třetí internacionály a Internacionály rudých odborů, organizací, které později, zejména za stalinismu, sehrály velmi ostudnou úlohu, kdy v nich sdružené organizace místo hájení práv pracujících a rozvíjení hnutí

za společenskou změnu ve svých zemích slepě sloužily zájmům zahraniční politiky SSSR.

Vzhledem ke slabosti svých vlastních bolševických odnoží se leninisté snažili získat mj. i anarchisty, z nichž byla celá řada okouzlena úspěšnou revolucí, což vedlo mezi anarchistickým hnutím k vlně tzv. anarchobolševismu, kdy se tito anarchisté snažili vytvořit nějakou syntézu mezi bolševismem a částí svých anarchistických myšlenek, aby nakonec skončili jako bolševici (to byl např. osud i drtivé většiny tehdejších českých anarchistů). Proti této vlně se vedle anarchistických emigrantů z Ruska, kteří na vlastní oči a mnohdy i kůži poznali dopady „diktatury proletariátu“, postavil také Rudolf Rocker. Byl jedním z iniciátorů anarchosyndikalistického kongresu v Berlíně, který se proběhl v roce 1922 a vedl k vytvoření Mezinárodní asociace pracujících, a stal se jedním ze sekretářů této nové anarchosyndikalistické internacionály.

Stejně rozhodně vystoupil také proti tomu, co pokládal (dle mého názoru zcela oprávněně) za autoritářské tendence přímo v anarchickém hnutí. Šlo o diskusi o formu organizace anarchistického hnutí, která se rozhořela krátce po polovině dvacátých let, kdy skupina ruských a ukrajinských anarchistických emigrantů okolo Machna a Aršinova vydala Organizační platformu libertinských komunistů, v níž označili za hlavní důvod slabosti anarchistů v ruské revoluci jejich dezorganizovanost a jako řešení navrhovali pevnější formy organizace, kolektivní zodpovědnost a teoretickou a taktickou jednotu. Rocker se přidal k mnoha dalším anarchistům (Malatesta, Goldmanová, Berkman, Volin, Faure a další), kteří toto odmítli jako vnášení bolševického ducha a stranického přístupu do hnutí, které má být především o svobodě a sebeorganizaci.

Nezůstal ale jen u teoretických diskusí o anarchismu. Stejně, jako byl před první světovou válkou aktivní v židovském anarchickém hnutí v Anglii, se nyní stal duší anarchistických Svobodných odborů pracujících Německa (FAUD) a velmi se angažoval proti nastupujícímu nacistickému režimu. Proto musel roku 1933 opustit Německo. Až do své smrti žil v USA. Nejdříve absolvoval několik řečnických turné po Spojených státech, aby se pak usadil v New Yorku a věnoval se už spíše literární práci, jejímž asi nejvýznamnějším plodem byla kniha Nacionalismus a kultura (1937). Vydal několik brožur o španělské občanské válce a revoluci, z nichž nejznámější je Španělská tragédie (1937). V době španělské války také na žádost svých přátel podporujících Španělsko přímo z Evropy, kterým jeden londýnský nakladatel (který mj. poprvé vydal Orwellův Hold Katalánsku)

které by jí daly patřičnou morální sílu a učinily z ní vyjádření vůle širokých mas lidu. Směšné tvrzení, které je často přisuzováno anarchosyndikalistům, že stačí pouze vyhlásit generální stávkou k tomu, abychom za několik dnů dosáhli socialistické společnosti, je pochopitelně pouze absurdní výmysl ignorantských odpůrců. Generální stávka může sloužit různým cílům. Může být posledním stádiem solidární stávky, jako například v Barceloně v roce 1902 nebo v Bilbao v roce 1903, které umožnily horníkům zbavit se nenáviděného vozíkového systému a donutily zaměstnavatele zavést v dolech hygienické podmínky. Mohou být také prostředkem organizovaných pracujících k vynucení nějakého všeobecného požadavku, jako například generální stávka v USA v roce 1886 nutící k zavedení osmihodinového pracovního dne v obtížných odvětvích. Velká generální stávka anglických pracujících v roce 1926 byla výsledkem plánovaného pokusu zaměstnavatelů snížit celkovou životní úroveň pracujících mzdovými škrtky.

Ale generální stávka může také usilovat o politické cíle, jako například boj španělských dělníků v roce 1904 za osvobození politických vězňů, nebo generální stávka v Katalánsku v červnu 1909, tlačící vládu k ukončení její zločinné války v Maroku. Také generální stávka německých pracujících v roce 1920, která byla zahájena po takzvaném Kappově puči a ukončila vládu, která uchopila moc vojenskou vzpourou, patří do této kategorie. V takových kritických situacích generální stávka nahrazuje barikády politických povstání minulosti. Pro pracující je generální stávka logickým výsledkem moderního průmyslového systému, jehož jsou dodnes oběťmi a který jim zároveň nabízí nejsilnější zbraň v boji za jejich společenské osvobození za předpokladu, že poznají svou vlastní sílu a naučí se s touto zbraní správně zacházet.

Anarchosyndikalismus po první světové válce

Po první světové válce lidé v Evropě čelili nové situaci. Ve střední Evropě se zhroutily staré režimy. Rusko se nacházelo uprostřed sociální revoluce, na jejíž konec nikdo nedohlédl. Ruská revoluce velmi hluboce zapůsobila na pracující ve všech zemích. Cítili, že Evropa je uprostřed revoluční krize a že pokud z ní nevzejde nic rozhodujícího nyní, budou je-

zotročení. Ani ty nejsvobodnější volby nemohou odstranit jasný kontrast mezi majetnými a nemajetnými třídami ve společnosti. Mohou pouze dát otroctví těžce pracujících mas známku legality.

Je faktem, že když chtěly strany práce dosáhnout nějaké rozhodující politické reformy, nemohly to udělat parlamentní cestou, ale byly nuceny se zcela spoléhat na ekonomickou bojovou sílu pracujících. Politické generální stávky v Belgii a ve Švédsku za zavedení všeobecného hlasovacího práva jsou toho dokladem. A v Rusku to byla velká generální stávka, co donutilo cara podepsat ústavu. Bylo to poznání tohoto, co přimělo anarchosyndikalisty zaměřit svou činnost na společenskou osvětu mas a využití jejich ekonomické a politické síly. Jejich metodou je přímá akce v ekonomickém i politické boji doby. Přímou akcí mají na mysli všechny metody okamžitého boje proti ekonomickému a politickému útlaku. Mezi nimi jsou významné stávky ve všech svých stupních, od obyčejného boje za vyšší mzdy až po generální stávku, organizovaný bojkot a všechny ostatní nesčetné prostředky, které mají pracující coby výrobci v ruce.

Jednou z nejefektivnějších forem přímé akce je sociální stávka, která byla zatím nejvíce užívána ve Španělsku a částečně ve Francii, a která ukazuje významnou a narůstající zodpovědnost pracujících ke společnosti jako celku. Je méně soustředěna na okamžité zájmy výrobců a více na ochranu společnosti před neškodlivějšími následky současného systému. Společenská stávka se snaží donutit výrobce k zodpovědnosti vůči veřejnosti. Především má na mysli ochranu spotřebitelů, kterých sami pracující tvoří velkou většinu. Za současných poměrů jsou pracující často ponižováni děláním tisíce věcí, které neustále zraňují celou společnost kvůli prospěchu zaměstnavatelů. Při výrobě svých produktů jsou nuceni používat nekvalitní a často přímo škodlivé materiály, stavět mizerná obydlí, nabízet nekvalitní potraviny a dopouštět se nesčetných činů plánovaných k ošizení spotřebitele. Znatelně do toho zasáhnout je, podle názoru revolučních odborářů, velkým úkolem syndikátů pracujících. Pokrok v tomto směru by zároveň pozvedl pozici pracujících ve společnosti a ve větší míře ji upevnil.

Přímá akce organizovaných pracujících nachází svůj nejsilnější projev v generální stávce, v zastavení práce v každém odvětví výroby v případech, kdy všechny ostatní prostředky selžou. To je nejmocnější zbraň, již mají pracující ve své moci a dává nejúplnější výraz jejich síle jako společenské okolnosti. Generální stávka ovšem není prostředkem, kterého se lze dovolávat ve všech případech. Potřebuje určité společenské podmínky,

nabídl vydání knihy o anarchismu, napsal své nejrozsáhlejší dílo věnované anarchismu, *Anarchosyndikalismus* (1938, druhé, rozšířené vydání v Dillí, 1947).

Za války si znepřátelil některé anarchisty svou podporou Spojenců, která ovšem byla u člověka, který poznal ničivost nacismu pochopitelná. Nebyl už příliš aktivní v hnutí a zabýval se především psaním, vedle životopisů slavných anarchistů i úvahami o svobodomyšlných lidech nejen z anarchistického hnutí (Pionýři americké svobody, 1949). Napsal také své paměti, z nich ovšem vyšla v angličtině pouze část pod názvem *Londonyánská léta* (1956). Ještě předtím, roku 1946, tedy krátce po válce, ale také radikálně přepracoval svůj *Anarchosyndikalismus* do podoby eseje, který nazval *Anarchismus a anarchosyndikalismus*, a který původně vyšel v rámci několika antologií o politických ideologiích, a později byl vydáván i samostatně. My jsme jej zvolili jako první rozsáhlejší text Rudolfa Rockera publikovaný v češtině z toho důvodu, že dle našeho názoru stručně a přehledně, ale zároveň jasně shrnuje základní myšlenky anarchismu a anarchosyndikalismu a tím i myšlenek, kterým Rudolf Rocker zasvětil takřka celý svůj život.

Rudolf Rocker zemřel roku 1958, a i když se anarchismus pochopitelně vyvíjel i po jeho smrti, bylo by velmi nespravedlivé a ve svém důsledku i krátkozraké, stavět se k jeho odkazu zády. Mimo jiné svým souvislým výkladem anarchistických myšlenek velmi ovlivnil řadu pozdějších myslitelů, např. Noama Chomského. Proto se domníváme, že vydání jeho *Anarchismu a anarchosyndikalismu* zdaleka není zbytečné a že i přes více než padesát let, které nás dělí od napsání této práce, nám tento text může přinést nejjeden podnět k zamyšlení.

Ondřej Slačálek

II

Ideologie anarchismu

Anarchismus je určitý směr společenského myšlení, jehož stoupenci obhajují zrušení ekonomických monopolů a všech politických a sociálních donucovacích institucí ve společnosti. Místo kapitalistického ekonomického uspořádání by anarchisté měli volná sdružení všech výrobních sil založená na společné práci, jejichž jediným účelem by bylo uspokojit nezbytné potřeby každého člena společnosti. Místo současných národních států s jejich neživou mašinérií politických a byrokratických institucí chtějí anarchisté federace svobodných společenství, které by se spojovaly s ostatními podle svých společných ekonomických a společenských zájmů a uspořádávaly by své záležitosti vzájemnými úmluvami a volnou dohodou.

Každý, kdo hlouběji studuje politický a ekonomický vývoj současného společenského systému uzná, že tyto cíle nepramení z utopických myšlenek několika fantazírujících novotářů, ale že jsou logickým důsledkem zkoumání existující společenské nerovnováhy, která se s každou novou fází soudobých sociálních podmínek projevuje plánovitěji a nezdravěji. Moderní monopolistický kapitalismus a totalitní stát jsou pouze posledními stupni vývoje, který nemohl dojít žádného jiného konce.

Hrozivý vývoj našeho současného ekonomického systému, vedoucí k ohromnému soustředění společenského bohatství v rukou privilegovaných menšin a neustálému útlaku obrovských mas lidu, připravoval cestu současné politické a společenské reakci a všemi způsoby jí napomáhal. Obětoval všeobecné zájmy lidské společnosti soukromým zájmům jedinců, a tím systematicky podkopával skutečné vztahy mezi lidmi. Lidé zapomněli, že práce není cílem sama pro sebe, ale že má být pouze prostředkem, který má člověku zajistit materiální blahobyt a zároveň mu zpřístupnit dary vyšší duševní kultury. Kde je práce vším, tam ztrácí svou etickou důležitost a člověk je ničím a tam také začíná království nemilosrdného eko-

toho, že údajný nepolitický přístup revolučních odborářů jsou pouze plané řeči.

Podle jejich názoru však ostří útoku v politického boje není v legislativě, ale v lidu.

Politická práva nevznikají v parlamentech; těm jsou spíše nucena zvenjšku. A dokonce ani jejich uzákonění není zárukou toho, že budou platit. Neexistují proto, že by byly zákonně napsány na kus papíru, ale pouze tehdy, když vrostou mezi zvyky lidu a když se jakýkoli pokus je porušit setká s násilnou reakcí obyvatelstva. Pokud se to nestane, nepomůže žádná parlamentní opozice, ani platonické dovolávání se ústavy. Jediněc si vynutí respekt ostatních když ví, jakým způsobem bránit svou lidskou důstojnost. To neplatí pouze v osobním životě, stejné to je i v životě politickém.

Všechna politická práva a svobody, jichž dnes lidé požívají, nepochází z dobré vůle jejich vlád, ale z jejich vlastní síly. Vlády vždy použijí všechny své mocenské prostředky, aby předešly dosažení těchto práv nebo je udělaly iluzorními. Jsou nutná velká masová hnutí, ba i revoluce, k tomu, abychom si je vynutit na vládnoucích třídách, které by s nimi nikdy nesouhlasily dobrovolně. Celá historie posledních tří staletí je toho dokladem. Co je důležité není to, že vláda přiznala jistá práva lidu, ale důvod, proč to udělala. Ovšem, pokud někdo přijme Leninovu cynickou frázi o tom, že svoboda je pouze „buržoazní předsudek“, pak si může být jistý, že politická práva nemají pro dělníky vůbec žádnou hodnotu. Ale pak nesčetné boje minulosti, revolty a revoluce, kterým vděčíme za tato práva, také nemají žádnou hodnotu. Pokud prohlásíme takové „moudro“ bylo by asi sotva nutné svrhnout carismus, protože ani cenzura Mikuláše II. by jistě nic nenamítala proti tvrzení, že svoboda je pouze buržoazní přežitek.

Jestliže ovšem anarchosyndikalisté odmítají účast v současných národních parlamentech, není to proto, že by nesouhlasili s politickým bojem obecně, ale proto, že jsou toho názoru, že tato forma aktivity je tou nejslabší a nejbezmocnější formou politického boje pro pracující. Pro majetné třídy je parlamentní činnost určité vhodné nástrojem pro urovnání takových konfliktů, které narůstají, protože zde mají všichni stejný zájem na udržení současného ekonomického a společenského pořádku. Tam, kde jsou společné zájmy, tam je vzájemná shoda možná a prospěšná všem stranám. Ale pro pracující je situace zcela odlišná. Pro ně je existující společnost zdrojem jejich vykořisťování a jejich společenského a politického

nejdůležitější část Španělska byla zbavena nepřítelů a došlo ke zmaření původního plánu spiklenců získat Barcelonu momentem překvapení. Pracující se pak nemohli zastavit v půli cesty a tak následovala kolektivizace půdy a převzetí továren dělnickými a rolnickými syndikáty. Toto hnutí, které bylo z iniciativy CNT a FAI rozpoutáno s ohromnou silou, prošlo Aragonem, Levantou a dalšími částmi země a dokonce zachvátilo velkou část odborů socialistické strany Všeobecného svazu pracujících (UGT). Tato událost ukázala, že anarchosyndikalističtí pracující nejen věděli, jak bojovat, ale byli také plni konstruktivních myšlenek, které jsou stejně tak nezbytné v době skutečné krize. Je velkou zásluhou libertinského socialismu ve Španělsku, že už od dob první internacionály školil pracující v tomto duchu, který si cení svobodu nade vše a váží si duševní nezávislosti svých stoupců jako základu své existence. Byl to pasivní a mdlý přístup organizací pracujících v ostatních zemích, který umožnil jejich vládám politiku neintervence, která vedla k porážce španělských pracujících a rolníků po hrdinném boji trvajícím více než dva a půl roku.

Politický boj: Anarchosyndikalistický pohled

Revoluční odborářství bývá často obviňováno z toho, že nemá žádný zájem o politickou strukturu jednotlivých zemí a tím pádem ani o politické boje doby. Tato představa je zcela mylná a pramení buď z naprosté ignorance nebo z úmyslného překrucování faktů. Není to politický boj jako takový, co odlišuje anarchosyndikalismus jak v principech, tak v taktice od moderních stran práce, ale forma tohoto boje a cíle, které podle jejich názoru má mít. Revoluční odboráři používají stejnou taktiku ve svém boji proti politickému útlaku jako proti ekonomickému vykořisťování. Ale zatímco jsou přesvědčeni, že spolu se systémem vykořisťování zmizí i jeho politický ochranný prostředek - stát, aby uvolnil místo správe veřejných záležitostí na základě volné dohody, rozhodně nepřehlížejí fakt, že snahy organizovaných pracujících uvnitř existujícího politického a společenského řádu musí být vždy namířeny proti jakémukoli útoku reakce, a neustále rozšiřovat prostor těchto lidských práv kdekoli se pro to naskytne příležitost. Heroický boj CNT ve Španělsku byl asi nejlepším příkladem

nomického despotismu, jehož působení není méně strašné, než působení jakéhokoli politického despotismu. Oba dva tyto despotismy, navzájem posilující jeden druhým, jsou živeny ze stejného zdroje.

Náš moderní společenský systém rozdělil společenský organizmus uvnitř každé země do nepřátelských tříd, a navenek rozprášil společné kulturní okruhy do nepřátelských národů. Třídy i národy konfrontují ty ostatní s otevřeným antagonismem a neustálý konflikt udržuje veřejný život v ustavičných nepokojích. Dvě světové války během půlstoletí a jejich strašlivé následky a neustálé nebezpečí nové války, které dnes ovládá všechny lidi, jsou pouze logickým důsledkem tohoto nesnesitelného stavu, který může vést pouze k dalším celosvětovým katastrofám. Už jen fakt, že většina zemí vynakládá větší část svého ročního příjmu na tzv. národní obranu a likvidaci starých válečných dluhů je důkazem neudržitelnosti současného stavu; mělo by to každému jasně ukázat, že údajná ochrana, kterou stát poskytuje jedinci, je zcela jistě prodávána pěkně drah. Neustále narůstající moc bezduché politické byrokracie, která kontroluje a chrání život člověka od kolébky až do hrobu, dává spolupráci mezi lidskými bytostmi do cesty stále větší překážky. Systém, který každým svým činem obětuje prospěch velké části lidu, a dokonce celých národů, sobeckému štěstí mocných a ekonomickým zájmům malých menšin, musí nutně zrušit sociální pouta a vést k neustálé válce všech proti všem. Právě tento systém vedl k velké intelektuální a společenské reakci, která dnes našla své vyjádření v moderním fašismu a v myšlence totalitního státu, dalece překonávajícího posedlost mocí absolutních monarchií minulých staletí a usilujícího přenést všechny oblasti lidské činnosti pod svou kontrolu. „Vše pro stát; vše skrze stát, nic beze státu!“ se stalo mottem nové politické teologie - a jako je pro různé systémy náboženské teologie jedinec ničím a Bůh vším, tak je pro toto moderní politické učení stát vším a občan ničím. A stejně jako slova „vůle boží“ byla používána k ospravedlnění vůle privilegovaných kast, tak i dnes se za vůli státu skrývají pouze sobecké zájmy těch, kteří se cítí být povoláni interpretovat tuto vůli podle svého a vnutit ji lidu.

V moderním anarchismu se setkávají dva významné proudy, které před a po francouzské revoluci nacházely své charakteristické vyjádření v intelektuálním životě Evropy: socialismus a liberalismus. Moderní socialismus se rozvíjel, když vnímavější pozorovatelé společenského života zjišťovali stále více, že politická nařízení a změny ve formě vlády se nemohou dostat ke kořenům obrovského problému, který nazýváme sociální

otázkou. Stoupenci socialismu poznávali, že vyrovnání společenských a ekonomických podmínek ve prospěch všech je navzdory nejlepším teoretickým předpokladům nemožné, dokud budou lidé rozděleni na základě toho, jestli vlastní nebo nevlastní majetek, do tříd, jejichž pouhá existence už předem vylučuje dosažení jakékoli myšlenky skutečného společenství. A tak se rozvinulo přesvědčení, že pouze odstraněním ekonomických monopolů a společným vlastnictvím výrobních prostředků se stane uskutečnitelným stav sociální spravedlnosti, stav ve kterém se společnost stane skutečným společenstvím a lidská práce už nebude sloužit cílům vykořisťování, ale zajištění blaha pro každého. Ale hned jak socialismus začal shromažďovat své síly a stal se hnutím, vystoupily na světlo určité názorové rozpory, dané sociálním prostředím v jednotlivých zemích. Je faktem, že každý politický koncept od teokracie a císařství až po diktaturu ovlivnil některé frakce socialistického hnutí.

Zároveň měly na rozvoj socialistických myšlenek zásadní vliv dva velké směry politického myšlení: liberalismus, který mohutně povzbuzoval pokrokové myšlení v anglosaských zemích, Holandsku a částečně ve Španělsku, a demokracie v tom smyslu, jaký jí dal Rousseau ve své Společenské smlouvě a jaký našel své nejvlivnější představitele ve vůdcích francouzského jakobinismu. Zatímco liberalismus ve svých sociálních teoriích vyšel z jedince a chtěl omezit činnost státu na minimum, demokracie stavěla na abstraktní kolektivní představě a Rousseauově všeobecné vůli, kterou se snažila upevnit v národním státu.

Liberalismus a demokracie byly především politickými koncepty a většina původních příznivců obou asi sotva vzala v potaz ekonomické poměry ve společnosti, jejichž další rozvoj však již nemohl být smířlivě vyřešen původními demokratickými, natož liberálními principy. Demokracie se svým heslem rovnosti občanů před zákonem i liberalismus se svým právem člověka na vlastní rozhodnutí o sobě ztroskotaly na realitě kapitalistické ekonomiky. Dokud jsou miliony lidských bytostí nuceny prodávat svou práci a upadají do nejubožejší bídy nemohou-li najít kupce, je takzvaná rovnost před zákonem pouhou zbožnou lží, protože jsou zákony vytvářeny těmi, kdo vlastní bohatství společnosti. Ale stejně tak se nemůže mluvit o právu člověka na vlastní rozhodnutí o sobě, když toto právo končí tam, kde je jedinec nucen podřídit se diktátu někoho jiného, nechce-li hladovět.

Ve shodě s liberalismem vyjadřuje anarchismus názor, že štěstí a blaho jedince musí být kritériem ve všech společenských otázkách. A ve shodě s velkými představiteli liberálního myšlení zastává také myšlenku omezení

žádný problém. Ve svém fanatickém nadšení pro moc bolševici násilím zničili nejhodnotnější orgány socialistického řádu potlačením kooperativních společenstev, přenesením odborů pod státní kontrolu a oloupením sovětů o jejich nezávislost skoro od začátku. Tak diktatura proletariátu vydláždila cestu ne pro socialistickou společnost, ale pro nejprimitivnější typ byrokratického státního kapitalismu a pro návrat politického absolutismu, který byl už dlouho předtím ve většině zemí odstraněn buržoazními revolucemi. Ve svém Dopise dělníkům západu řekl zcela pravdivě Kropotkin: „Rusko nám ukázalo, jak by socialismus neměl být uskutečňován, ačkoli lidé, vyčerpaní starým režimem, neprojevili žádný aktivní odpor k experimentům nové vlády. Myšlenka dělnických rad pro kontrolu politického a ekonomického života země je, sama o sobě, neobyčejně významná... ale tak dlouho, jak dlouho je země podřízena diktatuře strany, musí rady pracujících a rolníků evidentně ztratit veškerý význam. Jsou tím omezeny do stejně pasivní úlohy, jakou hráli zástupci generálních stavů v dobách absolutní monarchie.“

Boje v Německu a ve Španělsku

V Německu, kde získalo moc umírněné křídlo politických socialistů, uvázl socialismus, po dlouhých letech konečně pohlcen rutinními parlamentními úkoly, na mrtvém bodě, a už nebyl schopen jakékoli tvořivé akce. Dokonce i tak buržoazní list jako *Franfurter Zeitung* cítil povinnost potvrdit, že „historie evropských národů nikdy předtím nevytvořila revoluci, která by byla tak chudá na tvůrčí myšlenky a tak slabá v revoluční energii.“ Pouhý fakt, že strana s větší členskou základnou než všechny ostatní strany práce na světě, která byla po mnoho let nejsilnějším politickým tělesem v Německu, vyklidila pole Hitlerovi a jeho gangu bez jakéhokoli odporu, mluví sám za sebe a poskytuje příklad bezmoci a slabosti, který může být těžko nepochopen.

Stačí pouze srovnat německou situaci oněch dní s postojem anarcho-syndikalistických odborů ve Španělsku a zejména v Katalánsku, kde byl jejich vliv nejsilnější, abychom si ukázali rozdíl mezi hnutím pracujících v těchto dvou zemích. Když v červnu 1936 vyústilo spiknutí fašistických armádních velitelů v otevřenou vzpouru, bylo to díky hrdinskému odporu Národní konfederace práce (CNT) a Iberské anarchistické federace (FAI), že fašistické povstání v Katalánsku bylo potlačeno za několik dní, tato

nizací, plánuje spolupráci, zajišťuje nutnou koordinaci v osvětové práci a podporuje místní skupiny radou a pomocí.

Všechny odbory jsou navíc federativně spojeny se všemi organizacemi ve stejném odvětví, a ty zase se všemi souvisejícími obory, takže jsou všechny spojeny ve všeobecných průmyslových a zemědělských aliancích. Jejich úkolem je vyhovět nárokům každodenních bojů mezi prací a kapitálem a spojit všechny síly hnutí ke společné akci, když vyvstane její potřeba. Tak tvoří Federace komor pracujících a Federace průmyslových aliancí dva póly, kolem nichž se točí celý život dělnických syndikátů.

Taková podoba organizace nejenže dává pracujícím všechny možnosti pro přímou akci v jejich boji za denní chléb, ale také jim poskytuje nezbytné předpoklady k reorganizaci společnosti jejich vlastní silou a bez vnější intervence v případě revoluční krize. Anarchosyndikalisté jsou přesvědčeni, že socialistické ekonomické uspořádání nemůže být vytvořeno dekrety ani zákony žádné vlády, ale pouze naprostou spoluprací pracujících, techniků a rolníků na základě vzájemných dohod. V takové situaci by komory pracujících převzaly správu existujícího společenského kapitálu v každém společenství, zjišťovaly by potřeby obyvatel ve svých oblastech a organizovaly by místní spotřebu. Skrze působení federace komor pracujících by bylo možné vypočítat celkové potřeby celé země a přizpůsobit jim výrobu. Na druhou stranu by mělo být úkolem průmyslových a zemědělských aliancí převzít kontrolu nad všemi výrobními prostředky, dopravou atd., a poskytovat jednotlivým výrobním skupinám to, co budou potřebovat. Zkrátka:

1. Organizace celkové výroby země federací průmyslových aliancí a řízení výroby dělnickými radami, volenými samotnými pracujícími;
2. Organizace společenského příspěvu Federací komor pracujících.

V tomto ohledu opět může být nejlepším rádcem praktická zkušenost. Ukazuje se, že mnoho problémů socialistické přestavby společnosti nemůže být řešeno žádnou vládou, dokonce ani pokud máme na mysli pověstnou diktaturu proletariátu. V Rusku stála bolševická diktatura bezmocně skoro dva roky před ekonomickými problémy a pokoušela se skrývat svou neschopnost záplavou dekretů a předpisů, z nichž většina navždy zůstala pohřbena v záplavě podobných papírů v různých byrech. Pokud by se svět mohl stát svobodným skrze dekrety, nebyl by v Rusku už dávno

funkcí státu na minimum. Jeho příznivci následovali tuto myšlenku do jejích nejzazších důsledků a chtěli ze života společnosti odstranit všechny instituce politické moci. Jestliže Jefferson vyjadřuje základní koncepci liberalismu slovy „Nejlepší je ta vláda která vládne nejméně,“ pak anarchisté říkají s Thoreauem: „Nejlepší je ta vláda, která nevládne vůbec.“

Ve shodě se zakladateli socialismu anarchisté požadují zrušení ekonomických monopolů v jakékoli podobě a vytvoření a podporu společenského vlastnictví půdy a všech ostatních výrobních prostředků, jejichž užití musí být přístupné všem bez rozdílu; protože osobní a společenská svoboda je představitelná jen na základě stejných ekonomických podmínek pro každého. Uvnitř samotného socialistického hnutí anarchisté zastupují stanovisko, že boj proti kapitalismu musí být zároveň bojem proti všem donucovacím institucím politické moci, protože ekonomické vykořisťování šlo vždy v historii ruku v ruce s politickým a sociálním útlakem. Vykořisťování člověka člověkem a nadvláda člověka nad člověkem jsou neoddelitelné a jedno je podmínkou druhého.

Tak dlouho, jak bude vlastníci a nevládní skupina lidských bytostí čelit jedna druhé v nepřátelství uvnitř společnosti, bude stát nepostradatelný pro vládnoucí menšinu na ochranu jejich privilegií. Pokud bude tento předpoklad společenské nespravedlnosti zrušen a nahrazen vyšším řádem věcí, který nebude uznávat žádná zvláštní práva a jehož základním předpokladem bude příbuznost společenských zájmů, vláda nad lidmi musí vyklidit pole správy ekonomických a společenských záležitostí, neboli, řečeno se Saint Simonem: „Přijde čas, kdy umění vládnout lidem bude nahrazeno novým uměním, uměním správy věcí.“ Z tohoto hlediska je anarchismus označován za druh dobrovolného socialismu. To jej také odlišuje od teorie zastávané Marxem a jeho následovníky, že stát ve formě diktatury proletariátu je nutný přechodný stupeň k beztřídní společnosti, ve které se stát, po odstranění všech třídních konfliktů a potom, co se ztratí i samy třídy, se sám zruší a zmizí ze scény. Tato koncepce, která se zcela mylí ve skutečné povaze státu a historickém významu faktoru politické moci, je pouze logickým důsledkem takzvaného ekonomického historického materialismu, který vidí v každém historickém jevu pouze nutný důsledek metod výroby v jeho době. Pod vlivem této teorie lidé přešli k tomu, že považovali různé formy státu a všechny ostatní společenské instituce za „právní a politickou nadstavbu na ekonomické základně“ společnosti a mysleli, že tím objevili klíč ke každému historickému procesu. Ve skutečnosti nám každý úsek historie poskytuje tisíce příkladů

toho, jak byl ekonomický rozvoj zemí na celá staletí zastaven státem a jeho mocenskou politikou.

Před vzestupem církevní monarchie bylo Španělsko průmyslově nejspělejší zemí Evropy a udržovalo si primát v ekonomické výrobě téměř v každé oblasti. Necelé století po nástupu křesťanské monarchie většina jeho průmyslu zmizela, a to, co zůstalo, přežívalo jen v nejbídnějších podmínkách. Většina výrobních odvětví se vrátila k nejprimitivnějším metodám výroby. Zemědělství se zhroutilo, průplavy a vodní cesty se ocitly v troskách a velké plochy půdy se proměnily v pouště. Královský absolutismus v Evropě se svými hloupými „ekonomickými nařízeními“ a „průmyslovým zákonodárstvím“, které tvrdě trestalo jakoukoli odchylku od předepsaných metod a nepovolovalo žádné nové vynálezy, zablokoval pokrok v průmyslu evropských zemí na staletí a bránil jeho přirozenému rozvoji. Dokonce i nyní, po strašlivých zkušenostech dvou světových válek, se mocenská politika velkých evropských států ukazuje být největší překážkou obnovy evropské ekonomiky.

Avšak v Rusku, kde se takzvaná diktatura proletariátu stala skutečností, touha jedné strany po politické moci zabránila jakékoli skutečně socialistické reorganizaci ekonomického života a vehnala zemi do otroctví úděsného státního kapitalismu. Proletářská diktatura, o níž naivní duše věřily, že je nezbytným přechodným stádiem ke skutečnému socialismu, dnes vyrostla ve strašný despotismus a nový imperialismus, který v ničem nezaostává za tyranií fašistických států. Tvrzení, že stát má existovat, dokud společnost nepřestane být rozdělena do nepřátelských tříd, zní ve světle všech historických zkušeností skoro jako špatný vtíp.

Každý druh politické moci předpokládá alespoň částečnou podobu lidského otroctví, pro jejíž udržování byl vytvořen. Úplně stejně jako si navenek, ve vztahu k ostatním státům, stát vytvoří určitý umělý antagonismus, aby ospravedlnil svou existenci, tak také uvnitř je rozštěpení společnosti do kast, vrstev a tříd základní podmínkou jeho trvání. Rozvoj bolševické byrokracie v údajné diktatuře proletariátu (která nikdy nebyla ničím jiným než diktaturou malé kliky nad proletariátem a celým ruským lidem) je pouze novým příkladem staré historické zkušenosti, která se už nesčetněkrát opakovala. Tato nová vládnoucí třída, která dnes rychle roste do nové aristokracie, je zcela oddělena od velkých mas ruských rolníků a dělníků úplně stejně, jako jsou privilegované vrstvy odtrženy od mas lidu v ostatních zemích. Tato situace se stává stále neudržitelnější,

politice národního státu, ale snahu vysvětlit pracujícím souvislosti mezi sociálními problémy, technickou výukou a rozvojem jejich vlastních správních schopností, snahu připravovat je na jejich roli těch, přetvoří ekonomický život a dávat jim morální sebedůvěru potřebnou ke splnění jejich úkolu. Žádné jiné těleso se nehodí k tomuto úkolu víc než ekonomická bojová organizace pracujících, ta dává určité směřování jejich sociálním aktivitám a utužuje jejich odpor v bezprostředních bojích za životní potřeby a obranu jejich lidských práv. Zároveň rozvíjí jejich etická pojetí, bez nichž je jakákoli společenská změna nemožná: žijou solidaritu s jejich souputníky a morální zodpovědnost za jejich činy. Právě proto, že osvětová práce anarchosyndikalistů je zaměřena na rozvoj nezávislého myšlení a jednání, jsou výslovnými odpůrci centralizačních tendencí, které jsou tak charakteristické pro většinu současných stran práce. Centralismus, toto umělé schéma, které operuje shora dolů a přenáší správní záležitosti na malou menšinu, je vždy úrodnou půdou pro neplodnou úřednickou rutinu; zároveň ničí individuální přesvědčení, zabíjí všechnu osobní iniciativu umrtvující disciplínou a byrokratickou zkosnatělostí. Pro stát je centralismus přiměřenou formou organizace, protože jeho cílem je co největší možná uniformita společenského života pro udržení politické a sociální stability. Ale pro hnutí, jehož pouhá existence závisí na pohotovém jednání v jakémkoli vhodném okamžiku a na nezávislém myšlení jeho stoupenců je centralismus prokletím, které oslabuje rychlost rozhodování a systematicky potlačuje každou spontánní iniciativu.

Anarchosyndikalistická organizace je založena na principech federalismu, na svobodném sdružování zdola nahoru, postavení práva na sebeurčení každého odborového svazu nad všechno ostatní a uznávání pouze vzájemných dohod na základě shodných zájmů a stejného přesvědčení. Jejich organizace je tudíž vytvořena na následujícím základě: Dělníci z každé oblasti se zapojí do odborů podle svého oboru. Odbory z města nebo venkovské oblasti se sdružují v tzv. komorách pracujících, které vytvářejí centra pro propagandu a osvětu v jejich oblasti a spojují pracující, aby se předešlo nárůstu úzkoprsého frakcionářského ducha. V dobách místních nesnází se pracující domluví na spolupráci všech na místě organizovaných pracujících. Všechny komory pracujících jsou seskupeny podle oblastí a regionů do federace, která udržuje neustálé spojení mezi lokálními útvary, dojednává svobodné přizpůsobení práce členů různých orga-

Role odborů: Anarchosyndikalistický pohled

To byly úvahy, které vedly k rozvoji revolučního syndikalismu, nebo, jak byl později nazýván, anarchosyndikalismu, ve Francii a ostatních zemích. Pojem dělnický syndikát znamenal nejdříve pouze organizaci výrobců pro zlepšení jejich ekonomického a sociálního postavení, ale vzestup revolučního syndikalismu dal tomuto původnímu významu mnohem širší a hlubší smysl. Tak jako je strana, jednotná organizace s určitými snahami uvnitř moderního ústavního státu, která usiluje o udržení stávajícího řádu společnosti v té či oné podobě, tak ze syndikalistického pohledu jsou odbory jednotnou organizací pracujících, jejímž smyslem je obrana výrobců uvnitř existující společnosti a příprava na praktické provedení přestavby společenského života směrem k socialismu. Mají proto dvojí cíl:

1. vynutit požadavky výrobců na zachování a zvýšení životní úrovně;
2. seznámit pracující s technickým vedením výroby a celého ekonomického života a připravit je na převzetí sociálně-ekonomického organismu do jejich vlastních rukou a utvářet ho na socialistických principech.

Anarchosyndikalisté jsou toho názoru, že politické strany nejsou vhodné k provedení ani jednoho z těchto dvou úkolů. Podle jejich představ mají být odbory hrotem kopí hnutí pracujících zocelovaným v každodenních bojích a prostoupené socialistickým duchem. Pouze v ekonomické sféře mohou pracující ukázat svou plnou sílu, protože to je jejich činnost jako výrobců, co drží pohromadě celou společenskou strukturu a zajišťuje existenci společnosti. Pouze jako výrobce a tvůrce společenského bohatství si dělník uvědomuje svou sílu. Ve svazku solidarity se svými stoupenci vytváří velkou falangu bojovných pracujících, planoucích duchem svobody a živých ideálem společenské spravedlnosti. Pro anarchosyndikalisty jsou syndikáty pracujících nejslibnějšími zárodky budoucí společnosti, základní školou socialismu jako takového. Každá nová společenská struktura si vytváří orgány v těle starého organismu; bez tohoto předpokladu je jakýkoli společenský vývoj nemyslitelný. Socialistické vzdělávání pro ně neznamená podílení se na mocenské

když despotický stát upírá nižším třídám právo si stěžovat na existující podmínky, takže jakýkoli protest je činěn s nasazením vlastních životů.

Ale ani mnohem vyšší úroveň ekonomické rovnosti než ta, která existuje v Rusku, by nebyla zárukou proti ekonomickému a společenskému útlaku. Ekonomická rovnost sama o sobě neznamená společenské osvobození, což je přesně to, co žádná škola autoritářských socialistů nikdy nepochopila. Ve vězení, v klášteře nebo v kasárnách lze najít dost vysoký stupeň ekonomické rovnosti, všem obyvatelům je poskytnuto stejné bydlení, stejné jídlo, stejné uniformy a mají stejné povinnosti. Dávný stát Inků a jezuitský stát v Paraguii vytvořily ze stejného ekonomického zajištění každého obyvatele pevný systém, ale zároveň zde vládl nejhanebnější despotismus a lidská bytost byla pouhým robotem ovládaným vyšší vůlí, a jejíž rozhodnutí neměla sebemenší vliv. Nebylo bez důvodu, že Proudhon považoval „socialismus“ bez svobody za nejhorší podobu otroctví. Požadavek sociální spravedlnosti se může správně rozvinout a být úspěšný, jen pokud vyrůstá z vědomí svobody a odpovědnosti jednotlivce a je na něm založen. Jinými slovy: socialismus bude buď svobodný, nebo nebude vůbec. V poznání tohoto faktu spočívá právě a hluboké ospravedlnění anarchismu.

Institute slouží stejnému účelu v životě společnosti, jako tělesné orgány v životě rostlin a zvířat; jsou to orgány v těle společnosti. Orgán se nevyvíjí libovolně, ale vděčí za svůj původ určitým potřebám svého tělesného nebo společenského prostředí. Změna životních podmínek vytváří změněné orgány, ale orgán vždy slouží funkci, kvůli které vznikl, nebo nějaké související. A pokud už jeho funkce není pro organismus nezbytná, orgán postupně zaniká nebo se stává nepotřebným.

To samé platí pro společenské instituce. Ty také nevznikají libovolně, ale jsou přivedeny k životu specifickými společenskými potřebami, aby sloužily určitým cílům. Tímto způsobem vznikl moderní stát, když se v rámci stávajícího společenského uspořádání stávala ekonomická privilegia a třídní rozdělení společnosti stále nápadnějším. Nově vzniklá vládnoucí třída potřebovala politický nástroj moci, aby si mohla udržet svá ekonomická a společenská privilegia nad masami svého vlastního lidu a aby je mohla vnucovat ostatním seskupením lidských bytostí. Tak vznikly vhodné společenské podmínky pro rozvoj moderního státu jako orgánu politické moci pro násilné podmanění a utlačování ovládané třídy. Tento úkol je základním důvodem jeho existence. Jeho vnější podoba se v průběhu historického vývoje měnila, funkce ale zůstaly stále stejné. Pouze

se postupně rozšiřovaly v té míře, v níž jeho zastánci uspěli v podřízení dalších oblastí společenského života svým cílům. A stejně jako funkce tělesných orgánů nemohou být libovolně měněny, takže například nikdo nemůže jen proto, že chce slyšet očima nebo vidět ušima, stejně tak nikdo nemůže podle své libosti změnit orgán společenského útlaku v nástroj osvobození utlačovaných.

Anarchismus není patentovaným řešením pro všechny lidské problémy, ani Utopií dokonalého společenského uspořádání (i když za ní bývá často označován), naopak, z principu odmítá všechna absolutní schémata a koncepce. Nevěřící v žádné definitivní cíle lidského vývoje, ale v neomezenou možnost zlepšovat společenskou strukturu a podmínky lidského života, které neustále usilují o lepší podobu a kterým z tohoto důvodu nikdo nemůže přidělit žádný jednoznačný konec ani určit žádný stálý cíl. Největším zlem jakékoli formy moci je právě to, že se pokouší vtěsnat bohatou různost společenského života do jasně vymezených škatulek a upravit je podle podrobných pravidel. Čím se jeho zastánci cítí být silnější v kramflecích, tím úspěšnější jsou v zahrnování co nejširšího pole různých zájmů do svých služeb a tím více devastující vliv mají na činnost všech kulturních sil, tím nezdraměji zasahují do duševního a společenského vývoje moci a jsou tak jasnou předzvěstí naší doby, která se strašnou jasností ukazuje, do jaké nestvůrnosti se může vyvinout Hobbesův Leviathan. Je to úplný triumf politického soukolí nad tělem i duší, racionalizace lidského myšlení, cítění a povahy podle zavedených pravidel úředníků a následně, konec jakékoli skutečné duševní kultury.

Anarchismus uznává pouze relativní význam myšlenek, institucí a společenských forem, proto to také není pevný, do sebe uzavřený společenský systém, ale spíše určitý směr v historickém vývoji lidstva, který v kontrastu s intelektuálním poručnictvím všech klerikálních a vládních institucí bojuje za svobodný, ničím neomezovaný rozvoj všech individuálních a společenských sil v životě. I svoboda je pouze relativní, ne absolutní koncepcí, která neustále směřuje k rozšíření svého pole působnosti a zasažení stále širších okruhů rozmanitými způsoby. Pro anarchisty není svoboda abstraktní filozofickou představou, ale živou, konkrétní možností pro lidskou bytost plně rozvinout své schopnosti a vlohy, kterými ji obdařila příroda, a využít je ve prospěch celé společnosti. Čím méně je do tohoto přirozeného rozvoje člověka zasahováno náboženským nebo politickým poručnictvím, tím spíše bude lidská osobnost schopnější a harmoničtější a tím více se to stane měřítkem duševní kultury společnosti, v níž bude vy-

Travail, Emile Pouget, redaktor oficiálního časopisu CGT La Voix du Peuple, P. Delesalle, G. Yvetot a mnoha dalších. Bylo to hlavně pod vlivem radikálního křídla CGT, že se hnutí rozvíjelo a našlo své vyjádření v Amienské chartě (1906), v níž byly stanoveny principy a metody hnutí. Toto nové hnutí ve Francii našlo silnou odezvu mezi latinskými pracujícími a proniklo také do dalších zemí. Vliv francouzského syndikalismu v této době na větší či menší části mezinárodního hnutí pracujících bylo ve velké míře posíleno vnitřní krizí, která v té době zasáhla prakticky všechny socialistické strany práce v Evropě. Boj mezi tzv. revizionisty a rigidními marxisty, a částečně také fakt, že jejich vlastní parlamentní aktivity nutily nejprudší odpůrce revizionistů nastupovat cestu revizionismu, vedlo mnoho přemýšlivějších jedinců k vážnějšímu zamyšlení. Pochopili, že podílení se na politice nacionalistických států nepřivedlo hnutí ani o vlásek blíž k socialismu, ale zato velmi pomohlo zničit přesvědčení o nutnosti konstruktivní socialistické aktivity, a co bylo nejhorší ze všeho, ukradlo lidem jejich iniciativu tím, že je utvrzovalo v ničivém klamu, že záchrana vždy přichází shora.

Za těchto okolností socialismus neustále ztrácel svou povahu kulturního ideálu, který měl připravovat pracující na zrušení stávajícího kapitalistického systému, a proto se nemohl nechat zdržovat umělými hranicemi národních států. V hlavách vůdců moderních stran práce byly deklarované cíle jejich hnutí stále více směřovány se zájmy národního státu, až nakonec nebyli schopni rozlišit jakoukoli jasnou hranici. Bylo by omylem hledat v tomto podivném obratu záměrnou zradu vůdců, jak bývá často tvrzeno. Pravdou je, že tu máme co dělat s postupným přizpůsobováním se chování a smýšlení soudobé společnosti, které muselo nutně zasáhnout intelektuální stanovisko vůdců stran práce v každé zemi. Samy tyto strany, které se kdysi vydaly zdolat politickou moc pod praporem socialismu, viděly, jak jsou nuceny železnou logikou okolností obětovat své socialistické přesvědčení kousek po kousku národní politice státu. Politická moc, jíž chtěly zdolat, postupně zdolávala jejich socialismus, až z něj už nezbylo nic kromě jména.

této velké dělnické aliance. Jeho rozvoj byl přímou reakcí na koncepty a metody politického socialismu, reakcí, která se v desetiletí před první světovou válkou projevila vzestupem revolučního odborového hnutí ve Francii, Itálii a zejména ve Španělsku, kde velká většina organizovaných pracujících zůstala věrna doktrínám libertariáského křídla Internacionály.

Bylo to ve Francii, kde opozice proti koncepcím a metodám moderních stran práce našla jasné vyjádření v teorii a taktice revolučního syndikalismu. Bezprostřední příčinou rozvoje těchto nových tendencí ve francouzském hnutí pracujících byla neustálá roztržka mezi různými socialistickými stranami ve Francii. Všechny tyto strany, s výjimkou allemanistů, kteří se později vzdali parlamentních aktivit úplně, viděly v odborech pouze náborové školy pro své politické cíle a neměly žádné pochopení pro jejich skutečné úkoly. Pokračující rozpory mezi jednotlivými socialistickými frakcemi přirozeně přetrvávaly v odborových svazech a stávalo se i dost často, že když odbory jedné frakce šly do stávk, nastoupily ostatní frakce jako stávkokazi. Tato neudržitelná situace postupně otevírala pracujícím oči. A tak kongres odborů v Nantes (1894) ustavil zvláštní komisi s úkolem navrhnout prostředky k dosažení shody mezi všemi odborovými aliancemi. Výsledkem bylo následujícího roku na kongresu v Limoges založení Confederation General du Travail, která se deklarovala jako nezávislá na všech politických stranách. Od té doby existovala ve Francii pouze dvě odborová sdružení, CGT a Federation des Bourses du Travail, která se v roce 1902 na kongresu v Montpellieru rovněž připojila k CGT.

Často se můžeme setkat s široce rozšířeným názorem, částečně podporovaným Wernerem Sombartem, že revoluční syndikalismus vděčí za svůj původ intelektuálům jako byli G. Sorel, E. Berth a H. Lagardell, kteří v časopise Le Mouvement Socialiste, založeném v roce 1899, po svém zpracovali intelektuální výsledky nového hnutí. To je zcela chybné. Žádný z těch lidí nepatřil k hnutí, ani neměl znatelný vliv na jeho vnitřní vývoj. Navíc se CGT nesestávala výlučně z revolučních syndikátů; nejméně polovina jejích členů patřila k reformistickému směru, ale přidali se k CGT, protože i oni poznali, že závislost odborů na politických stranách byla neštěstím pro hnutí. Avšak revoluční křídlo, které mělo na své straně nejenergičtější a nejaktivnější část organizovaných pracujících, stejně jako nejlepší intelektuální sílu organizace, dalo CGT její charakteristickou podobu a byli to oni, kdo určil vývoj myšlenek revolučního syndikalismu. Mnoho jich přišlo od allemanistů, ale ještě více z řad anarchistů, jako Fernand Pellotier, velmi inteligentní tajemník Federation des Bourses du

růstat. To je důvod, proč všechna velká kulturní období v dějinách byla obdobími politické ochablosti, neboť politické systémy vždy vyvolávají mechanizaci a neorganický rozvoj společenských sil. Stát a kultura jsou nesmiřitelnými protiklady. Nietzsche, který nebyl anarchistou, to jasně uznal, když napsal:

„Nikdo nemůže v konečném součtu vydat více, než má. To znamená dobro pro jedince; znamená to dobro i pro lid. Pokud se někdo obětuje pro moc, pro vyšší politiku, pro zemědělství, pro obchod, pro parlamentarismus, vojenské zájmy; pokud někdo promarní svůj rozum, vážnost, vůli, sebeovládání, které tohoto jednotlivce skutečně tvoří, pro jednu věc, nezbudou mu tyto schopnosti na další věci. Kultura a stát - nikdo se nesmí klamat - jsou soupeři: kulturní stát je pouze moderní představa. Jeden z těchto principů vždy žije na druhém a prosperuje na úkor toho druhého. Všechna velká kulturní období jsou obdobími politického úpadku. Cokoli je velké svým kulturním významem, je nepolitické, nebo dokonce antipolitické.“

Tam, kde je vliv politické moci na tvůrčí síly ve společnosti omezen na minimum, tam vzkvétá kultura nejlépe, protože politická vláda vždy usiluje o uniformitu a má sklon podřizovat všechny aspekty společenského života svému poručnictví. A v tom se nachází nevyhnutelný rozpor s tvůrčími aspiracemi kulturního rozvoje, který vždy hledá nové formy a prostor pro společenskou aktivitu a pro který je svoboda vyjadřování právě tak životně důležitá, jako jsou strnulé formy, mrtvé zákony a vynucená nadvláda myšlenek životně důležité pro udržení politické moci. Každé úspěšné dílo vyvolává touhu po ještě větší dokonalosti a hlubší inspiraci, každá nová forma se stává hlasatelem nových možností rozvoje. Ale moc se vždy snaží udržet věci tak, jak jsou, bezpečně zakotvené ve stereotypch. To byl důvod všech revolucí v dějinách. Moc jedná vždy destruktivně, se záměrem vtlačit každý projev společenského života do svěrací kazajky svých zákonů. Jejím duševním vyjádřením je mrtvé dogma, její fyzickou podobou je brutální síla.

Neintelligence jejích cílů se často projevuje na jejich zástupcích, jež často postihuje hloupostí a krutostí, a to dokonce i když byli původně obdařeni nejlepším nadáním. Ten, kdo neustále všem vnucuje mechanické uspořádání, se nakonec sám stane strojem a ztratí všechno lidské cítění.

Z tohoto pochopení se zrodil moderní anarchismus a z něj také čerpal svou morální sílu. Pouze svoboda může lidi inspirovat k velkým věcem a přinést duševní i společenské změny. Umění vládnout lidem nebylo nikdy

uměním vzdělávat je a inspirovat k novému utváření jejich životů. Bezútešné donucování má jako svůj hlavní příkaz pouze dril bez života, který dusí jakoukoli životní iniciativu v zárodku a plodí pouze poddané, ne svobodné lidi. Svoboda je skutečnou podstatou života, hnací silou v každém duševním a společenském vývoji, tvůrkyní každého nového názoru na budoucnost lidstva. Osvobození člověka od ekonomického vykořisťování a politického útlaku, které nachází své nejpronikavější vyjádření ve filozofii anarchismu, je prvním předpokladem pro rozvinutí nové společenské kultury a nové lidskosti.

Dějiny anarchistické filozofie od Lao-Tse až po Kropotkina

Anarchistické myšlenky se objevovaly takřka v každém období známých dějin. Setkáváme se s nimi u čínského mudrce Lao-Tse, u pozdějších řeckých filozofů, hédoniků, kyniků a dalších obhájců takzvaného přirozeného práva, a z části také u Zenóna, zakladatele stoické školy a odpůrce Platóna. Našly své vyjádření v učení gnostika Karpokrata v Alexandrii a měly patrný vliv na některé křesťanské sekty ve středověku ve Francii, Německu, Itálii, Holandsku a Anglii, z nichž většina padla za oběť nejsurovějším perzekucím. V dějinách české reformace našly významného zastánce v Petru Chelčickém, který ve svém díle, Sít víry, vyřkl stejné odsouzení státu a církve jako Tolstoj o staletí později. Mezi velkými humanisty to byl Rabelais, kdo ve svém popisu šťastného opatství Thelémského předvedl obraz života osvobozeného od všech autoritářských omezení. Z ostatních průkopníků libertariánského myšlení zde zmíníme pouze La Boetia, Sylvaina Marechala, a především Diderota, v jehož objemných pracích se často nachází roztroušené výroky skutečně velké mysli, která se zbavila autoritářských předsudků.

Bylo ovšem ponecháno na současnější historii, aby dala jasnou podobu anarchistické představě života a spojila ji s bezprostředním procesem společenského vývoje. Poprvé to udělal William Godwin (1756-1836) ve své skvěle pojaté práci Zkoumání politické spravedlnosti a jejího vlivu na obecnou ctnost a štěstí (Londýn, 1793). Godwinova práce byla, můžeme-li to tak říct, zralým ovocem dlouhého rozvoje konceptů politického a společenského radikalismu v Anglii, který pokračoval od George Buchanana

svobodná, přirozená a ve všech ohledech v souladu s těmito zájmy a instinkty. Ale jaká je přirozená organizace mas? Je založena na různých činnostech jejich opravdového každodenního života, na různých druzích práce, organizaci podle zaměstnání, na odborové organizaci. Když jsou všechna odvětví průmyslu včetně různých oborů zemědělství zastoupeny v Internacionále, její organizování, organizování pracujících, bude završeno.“

Nebo při jiné příležitosti: „Všechno toto praktické a životně důležité studium společenských věd samotnými dělníky v jejich a obchodních odvětvích jejich komorami pracujících v nich zrodí a už zrodilo jednomyšlné, dobře promyšlené, teoreticky a prakticky prokazatelné přesvědčení, že skutečné, úplné a konečné osvobození pracujících je možné pouze pod jednou podmínkou, a tou je přivlastnění si kapitálu, tedy surovin a pracovních nástrojů, včetně půdy, všemi pracujícími ... Organizace jednotlivých odvětví, jejich federace v Internacionále a jejich zastoupení komorami pracujících nejen, že vytváří velkou společnost, v níž pracující Internacionály spojují teorii s praxí, kde mohou a musí studovat ekonomickou vědu, ale také v sobě nese živé zárodky nového společenského řádu, kterým nahradí buržoazní svět. Vytváří nejen myšlenky, ale také činy samotné budoucnosti...“

Po rozpadu Internacionály a německo-francouzské válce, která přesunula ohnisko socialistického hnutí pracujících do Německa, jehož pracující neměli ani takové revoluční tradice, ani tak bohaté zkušenosti jako socialisté v západních zemích, byly tyto myšlenky postupně zapomínány. Po potlačení Pařížské komuny a revolučních převratů ve Španělsku a Itálii byly tamní sekce Internacionály dohnány na řadu let pouze k přežívání v podzemí. Jen díky procitnutí revolučního syndikalismu ve Francii byly myšlenky První internacionály zachráněny před zapomenutím a znovu inspirovaly větší část hnutí pracujících.

Socialismus a anarchosyndikalismus ve Francii

Moderní anarchosyndikalismus je přímým pokračováním těch společenských aspirací, které se vyvinuly uvnitř První internacionály a které byly nejlépe pochopeny a nejsilněji zastávány libertariánským křídlem

gáty ze Španělska, švýcarské Jury a větší částí francouzských sekcí. Byly založeny na předpokladu, že současná ekonomická sdružení pracujících nejsou pouze nezbytností v rámci stávající společnosti, ale měla by být vnímána jako společenský základ nadcházející socialistické ekonomiky, a bylo proto povinností Internacionály vzdělávat pracující pro tento úkol. V souladu s tím kongres přijal následující rezoluci:

„Kongres vyhláší, že všichni pracující by se měli snažit o vytvoření sdružení odporu ve svých různých zaměstnáních. Hned, jak je vytvořen odborový svaz, měl by o tom uvědomit odbory ve stejném oboru, takže by mohlo začít vytváření celonárodních aliancí v jednotlivých odvětvích. Tyto aliance by měly být pověřeny úkolem shromažďovat všechny materiály související s jejich odvětvím, radit se o krocích, které se podniknou společně a dohlížet na to, aby byly vykonány, dokud nebude současný mzdový systém nahrazen federací svobodných výrobců. Kongres nařizuje generální radě zajistit alianci odborových svazů všech zemí.“

Svůj souhlas s rezolucí navrženou komisí Hins vysvětloval tím, že „touto duální formou organizace místních dělnických sdružení a všeobecných svazů pro každé odvětví na jedné straně, a politické správy na straně druhé, bude zajištěno zastoupení pracujících na regionální, národní a mezinárodní úrovni. Rady jednotlivých odvětví a mezinárodní organizace nahradí současnou vládu, a toto zastoupení pracujících nahradí jednou provždy vládu minulosti.“

Tato nová myšlenka vyrůstala z poznání toho, že každá nová ekonomická podoba společnosti musí být provázena novou politickou podobou společenského organismu a dosáhnout svého praktického vyjádření pouze v ní. Její stoupenci viděli v soudobém národním státu pouze politického zprostředkovatele a obránce vládnoucích tříd a proto neusilovali o dobytí moci, ale o odstranění všech mocenských systémů ve společnosti, v nichž viděli nutnou podmínku pro všechny tyranie a vykořisťování. Chápali, že spolu s monopolem vlastnictví musí zmizet také monopol moci. Vycházejíce ze svého poznání, že panství člověka nad člověkem má už svá nejlepší léta za sebou, snažili se seznámit se se správou věcí. Neboli, jak to vyjádřil Bakunin, jeden z velkých předchůdců moderního syndikalismu:

„Když si organizace Internacionály vybrala za svůj cíl ne nastolení nových států a despotů, ale radikální odstranění každé jednotlivé svrchovanosti, musí mít zcela jiný charakter než organizace státu. Ve stejné míře, v jaké je stát autoritářský, umělý a násilný, cizí a nepřátelský přirozenému rozvoji zájmů a instinktů lidu, musí být organizace Internacionály

přes Richarda Hookera, Gerarda Winstanley, Algernona Sidney, Johna Locka, Roberta Wallace a Johna Bellerse až k Jeremy Benthamovi, Josephu Priestleymu, Richardu Pricemu a Thomasu Painovi.

Godwin velmi jasně rozpoznal, že příčina společenských zel by měla být hledána ne v podobě státu, ale v jeho samotné existenci. Ale také poznal, že lidské bytosti spolu mohou žít přirozeně a svobodně pouze tehdy, když jsou pro to dány správné ekonomické podmínky a jedinec už nepodléhá vykořisťování ostatními, což je úvaha, kterou většina představitelů pouhého politického radikalismu skoro úplně přehlédla. Proto také později byli nuceni dělat stále větší ústupky státu, který chtěli omezit na minimum. Godwinova myšlenka bezstátní společnosti předpokládala společenské vlastnictví půdy a pracovních nástrojů a převzetí ekonomického života volnými družstvy výrobců. Godwinova práce měla silný vliv na pokrokové kroužky anglických pracujících a osvětlené části liberální inteligence. A co bylo nejdůležitější, přispěl k mladému socialistickému hnutí v Anglii, které našlo své nejvyzrálejší představitele v Robertu Owenovi, Johnu Grayovi a Williamu Thompsonovi a k jeho nezaměnitelně libertariánskému charakteru, který mělo po dlouhou dobu, a kterého hnutí v Německu a mnoha jiných zemích nikdy nenabylo.

Také francouzský socialista Charles Fourier (1772-1832) se svou teorií příjemné práce zde musí být zmíněn jako jeden z průkopníků libertariánských myšlenek.

Ale daleko větší vliv na rozvoj anarchistické teorie měl Pierre Joseph Proudhon (1809-1865), jeden z nejnadanějších a rozhodně nejmnohostrannějších spisovatelů moderního socialismu. Proudhon byl zcela zakořeněn v intelektuálním a společenském životě své doby a to ovlivnilo jeho postoj ke všem otázkám, kterými se zabýval. Proto býval odsuzován, a to dokonce i mnoha svými pozdějšími následovníky, za své zvláštní praktické návrhy, které se rodily z potřeb okamžiku. Mezi bezpočtem socialistických myslitelů své doby byl tím, kdo nejhluběji chápal příčinu společenské nerovnováhy, a vedle toho byl obdařen nejširším rozhledem. Byl otevřeným odpůrcem všech umělých společenských systémů, a viděl ve společenském vývoji neustálou potřebu nových a vyšších forem intelektuálního a společenského života; byl přesvědčen, že tento vývoj nemůže být spoután žádnými abstraktními recepty.

Proudhon se stavěl proti vlivu jakobínské tradice, která ovládala myšlení francouzských demokratů a většiny socialistů tohoto období, se stejnou rozhodností jako proti zasahování centrálního státu a ekonomického

monopolu do přirozeného vývoje společenského pokroku. Zbavit společnost těchto dvou rakovinných bujení bylo podle něj velkým úkolem revolucí 19. století. Proudhon nebyl komunistou. Odmítal vlastnictví jako pouhé privilegium pocházející z vykořisťování, ale uznával vlastnictví pracovních nástrojů všemi, které by bylo zefektivněno průmyslovými skupinami, v nichž by byla jedna vázána k druhé volnou dohodou tak dlouho, dokud by toto právo nesloužilo k vykořisťování ostatních a také tak dlouho, dokud by byl každému členovi společnosti zajištěn plný výsledek jeho jednotlivé práce. Toto sdružení založené na reciprocitě (vzájemnosti) garantuje požívání rovných práv každému výměnou za sociální služby. Průměr pracovní doby potřebné na zhotovení nějakého výrobku se stane měřítkem jeho hodnoty a základem vzájemné směny pracovních poukázek. V takové situaci je kapitál připraven o svou lichvářskou moc a zcela svázán s vykonáváním práce. S tím, jak se stane dostupným pro všechny, přestane být nástrojem vykořisťování. Taková podoba ekonomiky dělá jakýkoli donucovací aparát zbytečným. Společnost se stane svazem společenstev, které upravují své záležitosti podle potřeby buď samy nebo ve sdružení s ostatními, a ve kterých svoboda jednotlivce je stejnou svobodou pro ostatní, ne jejím omezením, ale jejím zajištěním a potvrzením. „Svobodnější, nezávislejší a průbojnější jedinec je lepší pro společnost.“

Tato organizace federalismu, ve které viděl Proudhon okamžitou budoucnost lidstva, neznamená žádné omezení pro budoucí možnosti rozvoje, a nabízí nejširší prostor pro každou činnost jedince či společnosti. Vycházejí ze stanoviska federalismu, Proudhon rovněž bojoval proti snahám o politickou a národní jednotu probouzejícího se nacionalismu v době, kdy tento našel silné obhájce v Mazzinim, Garibaldim, Lelewelovi a dalších. V tomto ohledu poznal mnohem jasněji povahu nacionalismu než většina jeho současníků. Proudhon měl velký vliv na rozvoj socialismu, který se projevil zvláště v latinských zemích.

Myšlenky podobné ekonomickým a politickým představám Proudhona byly propagovány stoupenci tak zvaného individualistického anarchismu v Americe, kde našly zdatné představitele v takových lidech jako Josiah Warren, Stephen Pearl Andrews, William B. Greene, Lysander Spooner, Benjamin R. Tucker, Ezra Heywood, Francis D. Tandy a mnoha dalších, ačkoli žádný z nich nemohl dosáhnout šíře Proudhonova rozhledu. Charakteristické pro tuto politickou školu je to, že většina z jejích představitelů nebrala své politické myšlenky z Proudhona, ale z tradic americké

III

Počátky anarchosyndikalismu

Mnoho anarchistů strávilo velkou část své aktivity v hnutí pracujících, zejména v latinských zemích, kde se v pozdějších letech zrodilo anarchosyndikalistické hnutí. Jeho teoretické předpoklady byly založeny na učeních libertariánského nebo anarchistického socialismu, zatímco jeho organizační podoba byla převzata z revolučního syndikalismu, který v letech 1895 - 1910 prodělal značný vzestup zvláště ve Francii, Itálii a Španělsku. Jeho metody a myšlenky ovšem nebyly nové. Našly rozsáhlou odezvu už v řadách První internacionály v době, kdy toto velké sdružení dosáhlo zenitu svého intelektuálního vývoje. To se jasně ukázalo v debatách na jejím čtvrtém kongresu v Basileji (1869) týkajících se významu ekonomických organizací pracujících. Ve svém referátu o této otázce, který kongresu přednesl Eugene Hins jménem Belgické federace, byl poprvé prezentován zcela nový pohled, který byl nepochybně podobný určitým myšlenkám Roberta Owena a anglického hnutí pracujících třicátých let 19. století. Abychom to správně ocenili, musíme si připomenout, že v té době různé školy státního socialismu přičítaly odborům žádný nebo přinejlepším velmi malý význam. Francouzští blanquisté viděli v těchto organizacích pouze reformní hnutí, zatímco jejich okamžitým cílem byla socialistická diktatura. Ferdinand Lassale a jeho stoupenci zaměřili všechny své síly na stmelení pracujících do politické strany a byli vyslovenými odpůrci veškerých odborových snah, ve kterých viděli pouze překážky politickému rozvoji pracující třídy. Je pravda, že Marx a jeho věrní příznávali nutnost odborů pro dosažení určitých zlepšení v rámci kapitalistického systému, zároveň ale věřili, že tím by se jejich role vyčerpala, takže by zmizely spolu s kapitalismem a přechod k socialismu by mohl být proveden pouze diktaturou proletariátu.

V Basileji tato myšlenka prošla důkladným kritickým zkoumáním. Názy vyjádřené v belgické zprávě prezentované Hinsem byly sdíleny dele-

bez čehož by nešlo uskutečnit žádnou změnu ve společenském životě. Většina anarchistů v naší době souhlasí s tím, že taková změna společnosti bude vyžadovat roky konstruktivní práce a osvěty a nemůže být dosažena bez revolučních nepokojů, kterými se až dosud dosahovalo každého pokroku ve společenském životě. Povaha těchto nepokojů pochopitelně závisí na tom, s jakou silou budou vládnoucí třídy schopny vzdorovat uskutečnění nových myšlenek. Čím více vrstev bude podníceno myšlenkami reorganizace společnosti v duchu svobody a socialismu, tím menší budou porodní bolesti budoucích společenských změn. Revoluce ovšem mohou pouze rozvíjet a naplnit myšlenky, které už existují a uvolnit jim cestu do vědomí lidí a nemohou vytvořit nové myšlenky nebo vytvořit nový svět z ničeho.

Předtím, než se objevily totalitní státy v Rusku, Itálii, Německu a později v Portugalsku a Španělsku a před vypuknutím druhé světové války, existovaly anarchistické organizace a hnutí v takřka každé zemi. Ale jako ostatní sociální hnutí tohoto období se staly oběťmi fašistické tyranie a invaze německé armády a mohly existovat pouze v podzemí. Od konce války může být pozorováno obnovování anarchistického hnutí ve všech západních zemích. Federace francouzských a italských anarchistů už uspořádaly své první sjezdy, stejně jako španělští anarchisté, kterých stále žije mnoho tisíc v exilu, hlavně ve Francii, Belgii a Severní Africe. Anarchistické noviny a časopisy jsou znovu vydávány v mnoha evropských zemích a v Severní a Jižní Americe.

kého liberalismu, takže Tucker mohl prohlásit, že „anarchisté jsou pouze důslednými jeffersonovskými demokraty“.

Jedinečné vyjádření libertariánských myšlenek se nachází v knize Maxe Stirnera (vlastním jménem Johann Kaspar Schmidt) (1806-1856), *Der Einzige und sein Eigentum* (Jedinec a co mu náleží), která ovšem popravdě řečeno rychle upadla do zapomenutí a neměla žádný vliv na rozvoj anarchistického hnutí jako takového. Stirnerova kniha je převážně filozofickou prací, která sleduje závislost jedince na tak zvaných vyšších mocích ve všech jejích nevyzpytatelných způsobech a nebojí se vyvodit z tohoto průzkumu závěry. Je to kniha vědomě a záměrně vzbouřenecká, která neprojevuje úctu před jakoukoli autoritou, je ovšem exaltovaná a proto mocně apeluje na nezávislé myšlení.

Anarchismus našel statečného bojovníka plného revoluční energie v Michaelu A. Bakuninovi (1814-1876), který své představy založil na učení Proudhona, ale rozšířil je co se týkalo ekonomiky, když spolu s federalistickým křídlem první internacionály obhajoval kolektivní vlastnictví půdy a všech ostatních výrobních prostředků a chtěl omezit soukromé vlastnictví pouze na výsledky jednotlivcovy práce. Bakunin byl také odpůrcem komunismu, který měl v jeho době zcela autoritářskou povahu, jakou na sebe vzal dnes znovu v bolševismu: „Nejsem komunistou, protože komunismus sjednocuje všechny síly společnosti do státu a ty jím pak jsou zcela pohlcný; protože nevyhnutelně vede ke koncentraci všeho vlastnictví v ruku státu, zatímco já se snažím o úplné odstranění principů autority a vládního poručnictví, které pod záminkou dělání lidí mravnými a civilizovanými je až doposud vždy zotročovaly, utlačovaly, vykořisťovaly a ničily.“

Bakunin byl odhodlaným revolucionářem, který nevěřil v smířlivé urovnání existujících konfliktů ve společnosti. Poznal, že se vládnoucí třída zaslepeně a tvrdohlavě stavěla proti každé možnosti větší sociální reformy, a proto viděl jedinou záchranu v mezinárodní sociální revoluci, která by zrušila všechny instituce politické moci a ekonomického vykořisťování a na jejich místo postavila federaci svobodných sdružení výrobců a spotřebitelů k zajištění potřeb jejich každodenního života. Protože, stejně jako mnoho jeho současníků, věřil v těsnou blízkost revoluce, soustředil všechnu svou nesmírnou energii na spojování všech skutečně revolučních a libertariánských skupin v Internacionále i mimo ní k ochraně nadcházející revoluce před jakoukoli diktaturou nebo úpadkem do starých podmínek.

A tak se stal svým způsobem jedinečným zakladatelem moderního anarchistického hnutí.

Anarchismus našel výjimečného představitele v Petru Kropotkinovi (1842-1921), který si dal za úkol využít úspěchy moderních přírodních věd pro rozvoj sociologické koncepce anarchismu. Ve své důkladně zpracované knize *Vzájemná pomoc - faktor evoluce*, vystoupil proti tak zvanému sociálnímu darwinismu, jehož představitelé se pokoušeli dokázat nevyhnutelnost existujících společenských podmínek Darwinovou teorií boje o život pozvednutím boje silných proti slabým na železný zákon přírody, jemuž je člověk pouze podřízen. Ve skutečnosti byla tato koncepce silně ovlivněna malthusiánskou doktrínou, že stůl života není prostřen pro každého a že ti nepotřební se mohou pouze smířit s tímto faktem. Kropotkin ukázal, že tato koncepce přírody jako prostoru pro neomezené válčení je pouze karikaturou skutečného života a že spolu se surovým bojem o život, který je bojován zuby a drápy v přírodě existují také jiné tendence, které jsou vyjádřeny ve společenském sdružování slabších druhů a podpořením těchto druhů vývojem sociálních instinktů a vzájemné pomoci. V tomto smyslu není jedinec tvůrcem společnosti, ale společnost tvůrcem jedince, protože člověk zdědil od druhů, které mu předcházely, společenský instinkt, který jediný mu umožnil udržet se v jeho původním prostředí navzdory fyzické převaze jiných druhů a zajistil mu netušený rozvoj. Tyto druhé tendence jsou patrné, uvědomíme-li si trvajícím úpadek těch druhů, jejichž boj o přežití se řídí primárně tendencemi prvními, to znamená těch, kteří nemají jakýkoliv společenský život a jsou závislí pouze na své fyzické síle. Tento názor, který se dodnes setkává se stále širším přijetím v přírodních vědách i ve společenském bádání, otevřel úplně nové vyhlídky možnostem lidského vývoje.

Podle Kropotkina zůstává skutečností, že dokonce i v nejhorším despotismu je většina jednotlivcových osobních vztahů s jeho blízkými uspořádána podle společenských zvyklostí, volné dohody a vzájemné spolupráce, bez nichž by společenský život nebyl vůbec možný. Kdyby tomu tak nebylo, ani ta nejsilnější donucovací mašinérie by nebyla schopna udržet společenské uspořádání byt jen na chvíli. Ovšem tyto přirozené způsoby chování, které vznikají z lidské nejnižší povahy, jsou dnes neustále napadány a poškozovány důsledky ekonomického vykořisťování a vlivem vlády, ztělesňující v lidské společnosti surovou podobu boje o moc, která má být překonána jeho jinou podobou - vzájemnou pomocí a svobodnou spoluprací. Vědomí osobní zodpovědnosti a schopnost sympatie s ostat-

ními, které jsou předpokladem společenské etiky a všech myšlenek sociální spravedlnosti, jsou rozvíjeny nejlépe ve svobodné společnosti.

Stejně jako Bakunin, byl také Kropotkin revolucionářem. Ale stejně jako Elisee Reclus a další viděl v revoluci pouze zvláštní fázi evolučního procesu, která se objevuje, když je nové usilování společnosti natolik omezeno autoritou ve svém přirozeném rozvoji, že musí rozbít starou skořápku předtím, než může sloužit jako nové činitele lidského života.

Narozdíl od Proudhonova mutualismu a Bakuninova kolektivismu Kropotkin obhajoval společné vlastnictví nejen výrobních prostředků, ale také výsledků práce, protože podle jeho názoru současný stav technologie neumožňuje přesně zjistit hodnotu jednotlivcovy práce, ale také proto, že, na druhou stranu, při rozumném zaměření našich moderních metod práce bude možné dosáhnout srovnatelné hojnosti pro každou lidskou bytost. Komunistický anarchismus, který byl už před Kropotkinem propagován Josephem Dejacque, Elisee Reclusem, Carlo Cafierim a ostatními a který byl přijat velkou většinou dnešních anarchistů, v něm našel svého nejvýtečnějšího představitele.

Musíme zde také zmínit Lva Tolstého (1828-1910), který, z primitivního křesťanství, a na základě etických principů stanovených v evangeliích, došel k myšlence společnosti bez vlády.

Všem anarchistům je společná touha po svobodné společnosti bez jakýchkoli donucovacích institucí, které stojí v cestě rozvoji svobodné lidské přirozenosti. V tomto smyslu by mutualismus, kolektivismus, a komunismus neměly být pokládány za uzavřené ekonomické systémy, nedovolující žádný další rozvoj, ale pouze za ekonomické domněnky, které mají být prostředkem k zabezpečení svobodného společenství. V každé podobě budoucí svobodné společnosti budou patrně vedle sebe existovat různé formy ekonomické spolupráce vzhledem k tomu, že jakýkoli společenský pokrok musí být spojen se svobodným experimentováním a praktickým vyzkoušením nových metod, k čemuž bude ve svobodné společnosti svobodných komunit mnoho příležitostí.

To samé platí pro různé metody anarchismu. Práce jeho stoupenců je především osvětovou prací, aby byli lidé rozumově i psychologicky připraveni na úkoly svého vlastního osvobození. Každý pokus omezit vliv ekonomického monopolismu a moc státu je krokem blíž k uskutečnění tohoto cíle. Každé rozvíjení dobrovolné organizace na různých polích společenské aktivity směřující k osobní svobodě a společenské spravedlnosti prohlubuje uvědomění lidí a posiluje jejich společenskou zodpovědnost,